

Az előző számból technikai okok miatt kimaradt beszámoló – ígretünknek megfelelően – most adjuk közre.

(– a szerk.)

A SZAKSZERVEZETI KÖZPONTI KÖNYVTÁRAK IGAZGATÓI TANÁCSÁNAK MUNKÁJÁRÓL (1981–1982.)

SEREGI ISTVÁN

A szakszervezeti központi könyvtárak igazgatói az utóbbi két évben – az eredeti elképzelésektől eltérően – csak két alkalommal tanácskoztak. Először az igazgatók és a felső irányító szervek képviselői voltak jelen, tehát ez valóban tanácsülésként zajlott le. A második alkalommal már kibővített ülést tartottunk, a SZOT Kulturális, Agitációs- és Propaganda osztályának kívánságára. Az irányító szervek képviselőin kívül részt vettek az önálló, a nagyobb letéti és a gyógyintézeti betegkönyvtárak vezetői, kezelői közül az erre meghívottak, továbbá néhány, könyvtárat fenntartó szakszervezeti szerv képviselője, szb. titkára.

A tanácskozások fő napirendi pontjai a következők voltak: „A SZOT elnöksége 1980. szeptember 29-i határozata végrehajtásának helyzete, a soron következő főbb feladatok”, valamint „A szakszervezeti könyvtárak időszerű feladatai”. E talán túlságosan is átfogó címek alatt nemcsak a fő szakmai és könyvtárpolitikai kérdések megtárgyalása volt fontos, hanem az előterjesztéseket követő, az együttgondolkodást segítő viták is hasznosak voltak.

Az igazgatói tanácsnak évente kétszer kellene két-két napos ülést tartania ahhoz, hogy érdemben tárgyalhasson meg fontos szakmai, könyvtárpolitikai témákat a szakszervezeti mozgalmi feladatokkal összefüggésben. Annak, hogy évente csak egy ülést tartottunk, több oka van. Ezek részben szemléleti, részben gazdasági természetűek, illetve az új szakszervezeti munkamódszerből, a kis létszámú munkabizottságokra való alapozásból fakadtak. E beszámolónak nem feladata, hogy szemléleti, munkamódszerbeli kérdésekkel vitázzon, annyit azonban szükséges jelezni, hogy bár a könyvtárosok és szakszervezeti vezetők idejével takarékoskodni kell, sokunk szerint az érdemi munka végzéséhez elengedhetetlenül szükség van ezekre a tanácskozásokra. Vannak olyan könyvtárpolitikai és szakmai kérdések, amelyekben csak alapos megbeszélés után lehet közös álláspontot kialakítani, ami az előbbre jutáshoz nélkülözhetetlen. Ezt kívánja egyébként a magyar könyvtárügy egésze is a szakszervezeti könyvtáraktól. S még egy dolog. Ahhoz, hogy valamit egy országos hálózattal elfogadtassunk, nem elegendő nyolc-tíz ember (bármilyen szakszerű) véleménye; ahhoz minden hálózati központ vezetőjének is részt kell venni a

döntés előkészítésében és meghozatalában. Nemcsak azért, mert szakemberek és vezetők, akiknek az egész hálózatra hatásuk van, hanem mert felelős politikai vezetők is. (Nem is szólva arról, hogy ezt kívánja az irányítás demokratizmusa.)

Visszatérve a tárgyalt témákra: helyzetünkben adódóan legfőbb gondunk a hálózati széttagoaltság ténye és a magyar könyvtárügy centralizációra irányuló törekvése között feszülő ellentmondás. Röviden és világosabban: a magyar könyvtárügy irányítói nagyon indokoltan és érthetően arra törekszenek, hogy a 17 ezer könyvtár helyett csak néhány ezer, valóságos, magas szintű szolgáltatásokat nyújtani képes könyvtár működjön az országban. Vagyis, azokat a könyvtárakat, amelyek valójában nem nevezhetők annak, vagy életképtelenek és nincs kilátás a fejlesztésükre – meg kell szüntetni és az anyagi és szellemi energiákat összpontosítva, magas szintű ellátást biztosító könyvtárakat kell létrehozni, illetve az erre alkalmas meglévőket kell ilyenné fejleszteni.

Ezzel nem esik egybe a szakszervezeti könyvtári rendszer jelenlegi felépítése, amely a hazai ipari, vállalati, intézményi struktúrára épült, annak fejlődését követte (hibáival együtt), s jelenleg is ezt a szerkezetet követi. Szükségszerűen. Azért, mert – mint közismert – a szakszervezeti (munkahelyi és művelődési otthonbeli) közművelődési könyvtárak azzal a céllal létesültek, hogy a munkahelyen minél könnyebben hozzájussanak az emberek a könyvekhez, ezzel is segítve a még egyáltalán nem, vagy nem rendszeresen olvasók olvasóvá nevelését. Mindez már unos-untig ismételt közhely, amit nem is lenne szabad itt említenem, mégis azért teszem, mert ezek ma is fontos alapfeladatai a szakszervezeti könyvtáraknak. Csaknem mindegyik, a művelődés kérdésével foglalkozó újkeletű szakszervezeti dokumentum is újra meg újra szól e feladatokról.

Mindkét igazgatói tanácsülésen felvetődött: hogyan felelhetnének meg könyvtáraink a jelenlegi körülmények között a megnövekedett követelményeknek, számításba véve az ipar tagoltságát (különösen az ipari üzemek fővárosbeli szétszórtságát, de nemkülönben a vidékre és vidéken telepített ipar aprózódását), valamint figyelembe véve az anyagi és szellemi erők koncentrálásának szükségességét a könyvtári struktúrában, különös tekintettel a máris csökkenő állami támogatásra.

Az 1982 tavaszán lezajlott igazgatói tanácsülésen megfogalmazódott és a vitában is szóba került a következő gondolat: „... a szakszervezeteknek a jövőben is kiemelt feladatuk lesz az, hogy a munkahelyeken megteremtsek, fenntartsák és működtessék a könyvtári ellátást, továbbá, hogy a szolgáltatásokat folyamatosan szélesítsék, változatossá és vonzóvá tegyék.”

Azt is alapvető feladatként jelölte meg a tanácskozás, hogy a szakszervezeti könyvtári hálózatok egymással összefüggő ellátó rendszerként működjenek, azonban ebből ne következzen befelé fordulás, hanem oldják fel a merev hálózati határokat, működjenek rendszeresen együtt más hálózatokkal, főként a tanácsi könyvtárakkal.

Az alapvető követelmények közé tartozik a szakszervezeti önálló könyvtárakban, hogy ne csupán kölcsönző helyek legyenek, hanem információs bázisként is működjenek, de ugyanez érvényes a rész- vagy főfoglalkozású könyvtárossal működő nagyobb letéti egységekre is. El kell érni, hogy mindenki a neki legmegfelelőbb helyen, egyszerűen és gyorsan megkaphassa a szükséges információkat. Az információs bázis fogalma természetesen magába foglalja azt is, hogy a szakszervezeti munkához szükséges tájékoztatási anyagok is rendelkezésre álljanak.

A központi könyvtárak igazgatói megállapították azt is, hogy ma már nem elég pusztán újabb és újabb olvasókat megnyerni, mert az igények növekedésével (de újabb igények felkeltésének szándékával is) szükségessé vált bő választékot nyújtó, új szolgáltatások bevezetése a szakszervezeti könyvtárakban. Ma még csak a kezdeti lépéseket tettük meg e felé, és a jövőben is csak fokozatosan lehet előrelépni (pl. az audiovizuális dokumentumok, poszterek megvásárlását, illetve kölcsönzését először csak a nagyobb, önálló könyvtárártól lehet megkívánni).

Lényeges kérdésekben tették le a voksot, akik a presztizs szempontok felszámolása mellett, a hálózaton belüli és a többi hálózattal (elsősorban a tanácsi hálózathoz tartozó könyvtárakkal) való együttműködés erősítése, a párhuzamosságok, átfedések megszüntetése mellett szavaztak.

Az igazgatói tanács mindkét ülésén ismételten szóba került a többfunkciójú munkahelyi könyvtárak ügye. Nevezetesen, a vállalati szakkönyvtárak és a szakszervezeti közművelődési könyvtárak, a gyógyintézeti dolgozói és betegkönyvtárak integrálásának szükségessége. Azonban már nem csupán elvi kérdésként, lehetőségként, követendő elvként, hanem a megvalósulás útján haladó folyamatban szerzett tapasztalatok birtokában. Mindenki egyetértett abban, hogy csak ott szabad a két könyvtárat egyesíteni (akár üzemierről, akár gyógyintézetiokről legyen szó), ahol az ésszerű, és ahol a feltételek is adottak. A cél, hogy az integrált könyvtár magasabb szintű szolgáltatásokra legyen képes az új szervezeti keretek között, és ne csorbuljon egyik könyvtár eredeti funkciója sem.

Természetesen ezek a követelmények a gyógyintézeti dolgozói- és betegkönyvtárak összevonására is érvényesek. Szükséges volt ezt nyomatékosan hangsúlyozni, mert több megyében fellendült a szakszervezeti kezelésben lévő betegkönyvtárak tevékenysége, és megkezdődött a szakszervezeti (dolgozói) és betegkönyvtárak integrálása, sőt, már szép eredményekről is beszámolhatnak.

Az igazgatói tanácskozásokon elhangzottak meggyőzően jelezték, hogy a szakszervezeti hálózatokban komolyan vették a IV. országos könyvtárügyi konferencia ajánlásainak és a SZOT elnöksége 1980. szeptember 29-i állásfoglalásának a többfunkciójú könyvtárak létrehozására vonatkozó részeit. Sok szó esett a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárak együttműködésének szükségességéről. Számos jó példa hangzott el. Több lett a területi funkciókat is vállaló szakszervezeti könyvtár, de növekedett azon tanácsi könyvtárak száma is, amelyek kisebb üzemekben, nehezen vagy nagy költséggel megközelíthető helységekből munkahelyi könyvtári feladatokat látnak el.

Az igazgatói tanács arra hívta fel a figyelmet, hogy sem a szakszervezeti, sem a tanácsi könyvtárak ne zárkózzanak el a jövőben sem ettől a kölcsönösötől. Ha a szakszervezeti könyvtár területi funkciót is ellát, minden esetben írásbeli megállapodást kell kötni az érintett tanácsi szervekkel a működés feltételeit és a felek kötelezettségeit illetően. A tanácsülés javasolta, hogy ezt a kitételezt (a pénzügyi kihatásokkal együtt), a minisztérium vegye bele abba a tervezetbe, amely „A lakóhelyi könyvtári ellátás fejlesztésének szakmai irányelvei” címet viseli, s amelyet Juhász Jenő, a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának vezetője ismertetett a szakszervezeti központi könyvtárigazgatók 1983 januárjában tartott ülésén.

Az eddigieknél kritikusabban felül kell vizsgálni a hálózathoz tartozó egységeket, és azokat a letéteket, amelyek fenntartásának feltételei nincsenek megfelelően biztosítva (ezeket kellő mérlegelés után meg kellene szüntetni). A normatíváknak nem megfelelő, jelenleg önálló típusba sorolt könyvtárakat vissza kell minősíteni letéti típusúvá. Összefoglalva: a hálózat fejlesztése ne a számszerű növekedést jelentse, hanem az erők koncentrációját, a hálózati egységek munkájának tartalmasabbá tételét. Figyelembe kell venni, hogy vannak olyan iparágak is (pl. az építőipar a maga sok, kis létszámú munkahelyeivel, vagy az egészségügyi intézmények, a gyógyszeriparra való tagozódásukkal, vagy akár az élelmiszeripar a maga kisebb egységeivel), ahol olykor indokolt a kisebb, de jól működő letéti könyvtárak meghagyása. Az egyik felszólaló igazgató szerint nincsenek életképtelen könyvtárak, csak életképtelen könyvtárosok, szb titkárok, gazdasági vezetők, akik nem veszik komolyan a munkahelyi könyvtárak ügyét, nem értik a jelentőségét és ezért nem biztosítják a működéshez szükséges feltételeket. Olyan vélemény is elhangzott, hogy a kis munkahelyi könyvtárakra is szükség van, mert ha ezeket megszüntetik, olvasói nem, vagy csak ritkán keresik meg lakóhelyük intézményét.

Az 1983. évi tanácsülés elsősorban a közművelődési könyvtári olvasók számának évek óta tartó csökkenésével foglalkozott. Mit tehetnek, mit tegyenek annak érdekében a könyvtárosok és a fenntartók, hogy a csökkenést megakadályozzák? Mint ismeretes megváltoztak a szabadidős szokások, a második gazdasággal megnövekedett az emberek elfoglaltsága stb. A könyvtárhasználók számának csökkenésében azonban a könyvtárak és fenntartóik is okolhatók. Tevékenységük nem igazodott kellőképpen a vonzáskörzetükben dolgozók igényeihez, nem törekedtek megfelelő eréllyel a működési feltételek lehetséges javítására. Fontos feladatunk tehát az olvasói létszám csökkenésének megakadályozása, sőt lehetőség szerinti növelése, a legfőbb cél mégsem a számok hajszolása, a mutatósabb statisztika produkálása, hanem a könyvek közti eligazodás segítése, a könyvtár megismertetése és a dokumentumok használatának megtanítása, az olvasás megszerettetése.

Az említett, januári tanácskozáson Juhász Jenő ismertette a könyvtári szakfelügyeleti rendelet tervezetét, amelyhez az igazgatók elmondták véleményüket, kiegészítő javaslataikat. Szóba került még a munkahelyi könyvtárosok egyik régóta megoldatlan és égető gondja, nevezetesen az üzemi szakszervezeti könyvtárosok, a vállalati szakkönyvtárosok státuszának kérdése. Az igazgatói tanács szerint központilag kell rendezni végre e könyvtárosok státuszát; lehetetlen, hogy legnagyobb részük nem könyvtáros kulcsszámon van besorolva, hanem a vállalati gazdálkodás: rendje szerintibe. Ez nem legális és egyben méltatlan is a könyvtárosi hivatás komolyságához.

Végül a tanács elhatározta, hogy a következőkben – természetesen az előzetesen kidolgozott munkaterv szerint – évente kétszer fog ülésezni.